

DOMÈNEC UMBERT

AVEL·LÍ ARTÍS-GENER, TISNER

Pirata, sense ull de vidre

Treballa ara en les seues memòries. Si són com les que ens comenta en aquesta entrevista, es vendran més que «Paraules d'Opton el vell», el seu «best-seller» particular, esgotat a Mèxic en quatre dies

Sergi Pàmies i Xavier Montanyà

—¿Què estàs escrivint actualment?

—Ara estic treballant en les meves memòries. Tinc calculat que sortiran uns tres mil holandesos i l'eix central de la narració és la guerra civil. A partir d'aquí, faig *flash-back* o torno endavant, segons m'interessi.

—¿Perquè has triat la guerra civil com a eix?

—Va ser un fet que va afectar molt els de la meua generació. Ens vam trobar enmerdats en una guerra en la qual vam haver de participar sense creure, en el meu cas, ni en les armes ni en el militarisme.

—Però tu vas arribar a ser tinent coronel de l'exèrcit republicà.

—Sí, i la veritat és que encara no m'ho explico. Un antimilitarista com jo que sigui tinent coronel és una incongruència. Després de tants anys, encara no n'he trobat una explicació. Potser una seria allò que va dir algú que totes les preguntes porten implícita part de la resposta.

A més, el que és il·lògic és que, una vegada acabada la guerra, quan érem a França, teníem el convenciment que ens tornarien a embarcar per dur-nos a Cadis o Alacant a iniciar un nou front de combat.

—Però això no va durar gaire...

—Uns mesos. Després, vam anar a parar en uns camps de concentració

que s'assemblaven més a camps d'extermini nazi que a les presons convencionals. La gent es moria, hi havia polls i tot el que et puguis imaginar, els guàrdies eren senegalesos i semblava que es vengessin de totes les putades que els havien fet els blancs.

—¿Perquè vas triar Mèxic, com a país per exiliar-te?

—Era una solució de llibertat, donada per les circumstàncies. Van venir al camp i van preguntar qui volia anar a Mèxic. La meua família s'hi va apuntar. No sabíem ni on era, sabíem que era a Amèrica, però no hauríem pogut assenyalar-lo en un mapa mundi.

Vam fer la travessia en un vaixell que es deia «Ipanema» i que habitual-

ment transportava bestiar oví de Cablanca a Marsella. Normalment hi cabien cinquanta persones, més o menys, i vam anar-hi mil vuit-cents. La travessia va durar un mes. Vam fer una revista que es deia *Ipanema* i que, tot i en aquelles condicions, reflectia el nostre optimisme.

—*Aquesta llegenda que corre i que diu que a Mèxic l'exili era més fàcil que a Europa, ¿és certa?*

—Home, és clar. En aquella època hi havia de president en Lazaro Cárdenas, que va ser un home extraordinari. Era republicà, positivament socialista, i ens va rebre amb els braços oberts. El que més els interessava era que els que hi arribaven treballessin a l'agricultura. Devia pensar que el camperol espanyol era un home fort, i allò de «los catalanes de las piedras hacen panes». Però és clar, si eres periodista, dibuixant o pintor de parets, no els podies enganyar. Tothom va tenir l'oportunitat de fer el que sabia fer.

—*¿I per on vas començar, tu?*

—Vaig fer de periodista, però no m'interessava.

—*¿Perquè?*

—Perquè el periodisme, a Mèxic i en aquella època, era molt estrany. Ningú no escrivia una línia si no era cobrant, i aquest no era el meu estil.

Vaig fer de dibuixant. Teníem un despatx amb en Calders. I, després, vaig començar a treballar d'escenògraf per a la indústria cinematogràfica d'allà. Jo, aquí, ja havia estudiat per fer d'escenògraf.

—*I tota aquesta història que en el món del cine sempre estan de festa, i s'ho passen tan bé, ¿què?*

—Això s'ho inventa la premsa. En realitat, els actors i tots els tècnics s'havien de llevar a les cinc del matí i no hi havia gaire temps per festes.

—*Però algun marro devia haver-hi, ¿no?*

—Home, és clar. No totes les actrius eren verges.

—*¿I com es treballava?*

—Sempre en estudis. Però no en estudis com aquests de TV3, no. Uns estudis enormes, on fins i tot havien arribat a reproduir una sabana, encara que semblí impossible. Si havies de reproduir Ècija, doncs feies el campar, la plaça, tot el poble. I això anava molt bé perquè a l'exterior el sol corre, i les ombres no són sempre les mateixes, mentre que a l'estudi podies repetir-ho sense problemes.

Al cap de disset anys, me'n vaig cansar.

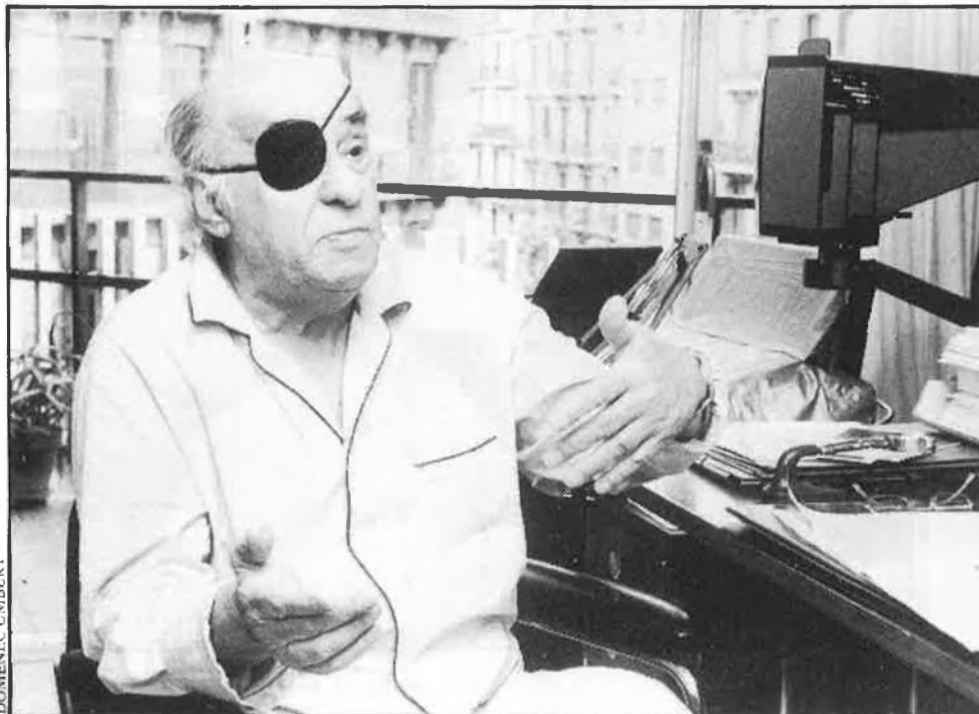
—*¿I mai més no vas tornar a fer cinema?*

—Em vaig assabentar que volien muntar el primer canal de televisió: El canal 4. L'amo era un tal O'Farrell, que era un *playboy*, tenia una esquadrilla d'avions, la representació de la Packard i molts altres negocis. Vaig mirar la guia i vaig decidir anar-lo a trobar. Vaig trucar. La secretària em va donar hora a les quatre. M'hi vaig presentar. A les set, quan ja m'havia fumats tres paquets de tabac, encara no m'havia rebut. I això que havien entrat quantitat de mexicans amb la *guayabera* i aquells barrets. Final-

ho hauria explicat a un nen de set anys. No sabia el que era. ¿T'imagines? Li vaig dir: «Hi ha uns actors i, darrere d'ells, una llibreria, una porta, una escala. Doncs, el cabró que fa la llibreria, la porta, l'escala, és l'escenògraf». I aleshores, es va fotre a riure i, amb una sinceritat enorme, va confessar que no hi havia pensat mai. Automàticament, em va contractar.

—*I quant anys et vas passar amb l'O'Farrell?*

—Cinc anys. Vaig plegar perquè me'n vaig cansar. No hi havia cap al-

ment, va sortir l'administrador i em va dir: «¿Vol que li doni un bon consell? Avui el senyor O'Farrell no el podrà rebre, el millor que pot fer és anar-se'n». Li vaig dir que allò era un bon consell a les quatre de la tarda, però no a les set. Em va contestar que el senyor O'Farrell tenia molta pressa perquè «ahorita» havia de marxar als Estats Units. Jo em vaig quedar allà. Al cap de mitja hora va aparèixer O'Farrell, envoltat de goril·les. El vaig reconèixer perquè l'havia vist en fotografies. M'hi vaig acostar. Els goril·les es van posar una mica nerviosos, em van tancar el pas perquè es pensaven que potser li volia fotre una bomba, i aleshores li vaig dir que volia parlar amb ell. Ell no em volia rebre. Com que estava molt emprenyat i agressiu, finalment em va atendre. «¿Què vol?» —em va dir. «Vull fer d'escenògraf al canal 4», —vaig dir. «Esce-què?» —em va preguntar. «Escenògraf». «I això què és» — va dir. Li ho vaig explicar com

tre escenògraf. Estava sol. Durant cinc anys seguits, vint vegades al dia, a tots els programes deia: «Escenografia: Artís Gener». Vaig treballar com un lladre, però m'ho vaig passar molt bé. Era apassionant. Tan aviat havia de fer els decorats dels informatius com construir un carrer de Tel Aviv, un paisatge nevad o un canal de Venècia, les coses més absurdes d'aquest món. Em divertia com un boig, perquè sempre m'ha agradat fer conya. Per exemple, hi havia un programa que es deia: «El mundo sigue su marcha». Era un programa de notícies. Damunt de la taula el locutor tenia un globus terraquí. Li donava un cop amb la mà, rodava, i aleshores ell, amb cara de idiota, deia: «y nosotros seguimos la marcha del mundo». Un dia li vaig enganxar el globus amb cola, de manera que no hi havia Déu que el fes girar. Ell va arribar, va dir allò de «el mundo sigue su marcha» y va donar el copet, i el globus va caure rodant per terra. El càmera no sabia

on enfocar, etc... Després em buscava, per pelar-me. De conyes d'aquestes, en vaig fer moltes. Moltes.

—¿Hi has tornat a Mèxic?

—El 1982, vaig anar a presentar la traducció del meu llibre *Paraules d'Opton el vell* i havia de fer un programa amb el locutor més popular de Mèxic, però, quan vaig arribar al Canal 4, el porter em va dir qu'el senyor O'Farrell em volia saludar. Vam passar tota la tarda xerrant i ens vam oblidar del programa. Ell em va dir que tenia moltes ganes de parlar amb

Yusuf aquí a la bata, i que no sabia una punyetera paraula de res. Em va semblar que era un d'aquests becaris que hi ha a la Barraquer per fer-los fer pràctiques. Li vaig voler explicar que havia tingut anteriorment un desprendiment de retina, però em va dir «yo soy el médico y yo hago el diagnóstico». Vaig pensar: «Collons, que ben educat». Va ser d'una insolència enorme. Després de fer-me moltes proves a l'ull bo, em va dir que no podia fer res i que tornés l'endemà.

—I l'endemà que et van dir?

El dia de l'operació, em fan disfressar de malalt i em van portar en un d'aquells carretons cap al quiròfan. Quan ja estava estirat a la planxa, va venir el doctor Cunill, l'anestesiista, que era nebot del meu oculista, el doctor Nubiola Cunill. Vam estar parlant i ell em va dir que, de tant erant, feia mots encreuats meus, i se'n va anar a posar-se la bata. Aleshores, va arribar el doctor Temprano, que estava molt nerviós. Es fixava en l'instrumental, preguntava coses absurdes a la infermera... i jo li vaig dir: «¿Vol que li faci una petita preparació psicològica?». Es va posar a riure i va dir que jo havia guanyat.

—¿I aleshores et vas posar un ull de vidre?

—Em van aconsellar que em posés un ull de vidre i ho vaig fer. El vaig portar durant un parell d'anys. ¿Saps que passa? Que el necessitava per conduir. Quan me'l vaig anar a provar a l'oculista em va preguntar com m'anava i li vaig dir que havia vist la Mare de Déu de Montserrat. Em va dir que era tècnicament impossible, i jo vaig cridar: «¡Milagro, milagro!» Era un ull desgraciat, portava merda a la sabata. El vaig perdre a Madrid i me'n vaig anar a la General Optica a comprar-me'n un altre. El vaig portar durant un any i mig i el vaig tornar a perdre a la ciutat búlgara de Blagoevgrad. Estava a l'hotel, me l'havia tret per rentar-lo, vaig obrir l'aixeta, va sortir el Vístula i l'ull se'n va anar a fer punyetes. Vaig haver d'explicar-ho als de l'hotel, però és clar, no sé ni una punyetera paraula en búlgar i l'únic que entenien era «protèsi». No podia fer res, perquè no podia sortir al carrer ensenyant aquest forat, que és una cosa sinistra. No sabia que fotre. Al vespre, va venir uns senyors i me'l van portar. L'havien recollit a les clavegueres.

—Devia ser molt emprenyador...

—A Catalunya, em queia en mítings. Estava parlant en un míting, i plof, sentia clic-cloc, em fotia sota la taula, que afortunadament estan sempre tapades per una bandera catalana, i havia d'ajupir-me a buscar-lo i netejar-lo amb un mocador i, després, fer veure que m'havia caigut l'encenedor. Fins que vaig dir prou. Que s'havia acabat aquesta coqueteria i que em posava aquest pegat de pirata per molta conya que fessin les criatures dient-me pirata. Ara, per conduir sí que m'anava bé, perquè m'estalviava que els policies em pareessin a cada semàfor per demanar-me el carnet. Per això ara ja no conduixo. □

mi perquè m'havia convertit en un personatge mític del Canal 4, i no sabia si existia o se l'havien inventat.

—¿Com vas perdre l'ull?

—Va ser aquí. Estava assegut en aquesta taula. Fèiem la revista *Barça*. Jo abans havia estat operat de cataractes i havia tingut un desprendiment de retina, però ja estava bé. Hi havia en Joan Granados, actual president de la Cooperació Catalana de Radio i Televisió, en Manuel de Moragas, l'Emili Alvarez Moliné, subdirector del diari *Avui*. Aleshores, de cop i volta, se'm va produir una uveïtis i l'ull se'm va quedar gros i vermell com un tomàquet. El Granados estava molt nerviós i volia que avisés un metge, però li vaig dir que no em feia cap mal. Es va confabular amb la meua filla Mònica i van decidir portar-me a la Barraquer. Vam arribar i van passar una cosa dantesca, perquè no hi havia ni servei de guàrdia ni d'urgències. Finalment, va sortir un metge, un àrab, que portava un Ben-

—Que m'havien de treure l'ull.

El doctor Muínos, que era famós per haver operat el pare del rei, em va dir que tenia una excel·lent visió a l'ull esquerre. Li vaig dir que no m'interessava l'ull esquerre, sinó el dret. Em va preguntar: «¿Vostè què fa quan sent que té una pedra a la sabata?». Vaig contestar: «Doncs, em trec la sabata, i llenço la pedra». I em va dir: «Exactamente. Eso es lo que haremos con su ojo. Lo vamos a tirar». Més clar, l'aigua. Em va dir que anés a veure el doctor Temprano, que era l'encarregat de nucleacions, que és el nom tècnic de treure un ull. Vaig anar-hi. I això va ser molt còmic. Em va dir que havia d'assumir la situació perquè a partir d'ara em faltaria un òrgan vital. Que era com una amputació irreversible, que les coses serien diferents. Li vaig dir que no s'amoïnés, que tot això ja ho sabia, que si volia fer-me una preparació psicològica, que me la fes, però que no em feia cap falta.